

досељеници у Славонији око средине XVI. века“ и Радоје Ускоковић: „Исељени Никшићи“.

По разноврсности и научној вредности, ово је дело у пуној мери достојно за прославу Јована Цвијића, чији је рад пружио дубоко корене на балканском тлу, а исто тако и у јужнословенској души.

(Из *Sbornik Československé Společnosti Zeměpisné*, R. 1925. sv. XXXI, s. 3—4.
превео Др. Мил. Драгић).

Др. Ј. В. Данеш.

Jaques Bourcart: Les confins albanais administrés par la France (1916—1920). Contribution à la Géographie et à la Géologie de l'Albanie moyenne. (Revue de Géographie. T. X. fasc. 1. Paris. Delagrave, 1922).

Буркар је за време Светског Рата као обвезник Топографског Одељења Источне Војске проучио геолошки и географски онај део Арбаније, који је био под француском администрацијом. А то је област која се простире: према југу до линије која спаја северне падине Пинда са Костурским Језером; према северу до линије која везује северни део Охридског Језера преко Ресна са Кукуречанима на северу од Битоља; према западу до планина Томара, Силовеса и Полизета и према истоку до линије Битољ—Костур. Поред тога местимице говори и о целој Арбанији. Њу дели на: *Северну* (Проклетије, Цукали и Миридити), *Средњу* (приморски планински венац од Скадра до Елбасана, висока планинска област на истоку до Дрима и област око Охрида и Горице-Корче) и *Јужну* (обалски део са планинским комплексом Томара и Мусакије, као и серијом набраних венаца који се пружају до Епира).

Буркар прво детаљно описује геолошке терене, од којих је састављена област француске администрације и њих је представио на приложеној геолошкој карти. Овде су од интереса ови закључци. Зелене стене (серпентини) више мање су везане за кретацејске терене и по њему оне припадају креди. Даље да је тешко детаљније одвојити доње еоценске слојеве од кретацејских. Терцијер нарочито детаљно описује. Палеоген је представљен кречњацима и фацијом флиша, који су се таложили у плитком мору које је покривало Арбанију и Епир. На основу фосила могао је ове слојеве доста детаљно да рашчлани. Ови су терени по фауни слични са италијанским и на основу тога Буркар закључује да је и у ово време постојало Јадранско Море. Флишна фација се продужује скоро кроз цео миоцен. У целој Арбанији све до сармата терцијерни слојеви су искључиво марински. Тек сармат почиње да се дели; и то у западним деловима Арбаније је и даље марински, а јужно од горичке равнице је бочатни. Понтијски слојеви су искључиво слатководни. Слатководни неоген у опште није прелазио преко данашње високе планинске области у западни део Арбаније, јер је у елбасанском и мађском басену лагунарног типа. Кватернерни слојеви су такође заступљени. Буркар је нашао глацијалне трагове на овим планинама: Смолика, Грамос, Острвица, Томор, Лења, М. Полизит, М. Шибеникут (М. Куч). Постојале су две глацијације: по њему је старија јача и за њу каже да је „могуће плиоценска“ (104) (?).

Даље говори о тектоници целе Арбаније. За северну усваја познату Нопчину хипотезу о шаријашкој грађи.

У источном делу средње Арбаније, Буркар на основу неких својих оскудних проматрања такође утврђује шаријаже. Тако је у планини Лењи запазио, да рудистички кречњаци ненормално належу преко флиша,

а да преко рудистичких кречњака леже серпентини, који су одвојени углачаном шаријашком површином. (112). Оваква грађа се простире на југ све до Пинда (113). Мисли да и на Галичици постоји шаријаж, мада га не може јасно одвојити од аутохтоних кречњака. Мишљења је, да је шаријаж Источне Арбаније постеоценски а антебурдигалијски — највероватније олигоценске старости — (115). Према томе арбански шаријажи извршили су се на дну олигоценске јадранске геосинклинале. Гурани су са североистока према југозападу. Шаријаж Средње Арбаније није ненабран, као и у Северној Арбанији; у њему се јављају велике боре динарског правца. Прозори су му потолина Колоње и Морова. Шаријашки покривачи у Северној Арбанији су степеначасто поређани, само последњи покрива и целу Средњу Арбанију (116). Буркар није јасно означио однос између миридитског и средње-арбанашког шаријажа. Изгледа да последњи покрива миридитски (150). Мисли да су корени шаријажа у кристалистим планинама Јужне Србије (118).

Буркар тврди да је поред динарског набирања било и једно млађе, које је изменило динарски правац (116), јер антиклинале Верче Томара, Малакастре се пружају С.-Ј. или С.С.И.-Ј.Ј.З. са сталним падом према И.

Слаже се са испитивањем италијанских геолога и нарочито Новака, који су утврдили, да у арбанској обалској зони постоје јаки епирогенетски покрети и набирање, који су почели при крају миоцена па трају све до данас (116). Нарочито истиче, да се арбанска обала издиже почевши од миоцена. На тај начин су створене високе маринске терасе око Валоне, Тиране и Драча. Граница између арбанског издизања и далматинског спуштања иде Дримовом долином од Скадра на исток. Као контракција овом издизању јесте плиоценско стропоштавање егејских басена.

У другом делу износи Буркар резултате својих геоморфолошких испитивања. Најпре говори о хидрографској мрежи, која се по њему одликује младошћу, крајњом компликованошћу и нестабилношћу. Реке су често са великим падовима и теку кроз широке уравњене басене и трансверзалне долине. Честе су пиратерије. Између река су стране површи.

На ободу појединих басена — у области коју је детаљно проучавао — Буркар помиње преграбенске преседлине („висеће долине“): Ђафа Прифтит између преспанске и горичке котлине; Ђафа Кјарит између колоњске и горичке; Буковску између охридске и преспанске и Ђафа Сане између охридске и мокрањске. За тим по ободу охридске и горичке и у горњем делу Шкумбе констатовао је у висини ових преседлина високе терасе око 1150—1200 м.; и на преседлинама и на њима је нашао велику количину песка и шљунка. На основу фосилних остатака (*Hipparion gracile*, код Подграца; *Equus Steonnis* и *Elephas meridionalis*, код Аларупе) и стратиграфског положаја утврдио је, да су ови слојеви понтијски. Нарочито је интересантно што је Буркар на основу овога материјала, који је од кристалистих стена — а којих нема у овој области, већ у источним — реконструисао једну стару понтијску реку, која је текла од Камвунује и Олимпа миоценском синклиналом према северу. Она је код Биклишта примала једну притоку која је силазила са Неретске Планине, па је затим протицала долином кроз коју данас теку Залова и Деволи. У висини Звезде (СИ. од Малика) скренула је Подградцу, а одавде је преко Лина и Ђафа Сане прешла у долину данашње Шкумбе. Ђоме је текла све до шкумбиног лакта код Бабије. У прво време је текла још даље на север и уливала се у стари залив горњег тока Маће; али је доцније

због издизања овога дела скренула према западу и уливала се у елбасански басен. Примала је још две притоке: једну од Колоње, која је прелазила преко преседлине Ђафа Кјарит, и другу, данашњи Девולי, који се уливао у елбасански басен. Ова река је створила пинеплен у току понтиског и плиоценског доба (125—126). Уништена је стварањем егејских басена крајем плиоцена и почетком дилувија. Стварањем Егејског Мора и Солунског Залива образован је у кватернеру нов хидрографски систем (Вардар, Бистрица); и он је привукао себи горњи ток понтиске реке.

Дрим се отворио после образовања охридског басена. У Охридско Језеро је зашао просецајући клисуру код Добовјана и каптирајући једну реку која је притицала Охридском Језеру (133). Његово скретање код Проклетија објашњава сударом на проклетијски шаријаж (134). Затим говори у главним цртама о Војуши, Арзену, Маћи и Ишми; па се по том дуже задржава на Шкумби и Деволу.

Шкумба је у свом горњем току наследила долину старе понтиске реке. Најпре једне њене притоке која је долазила са леве стране од Горе, а затим њену главну долину, која долази од Ђафа Сане. Ту она тече кроз терцијерну синклиналу Мокре. Изнето је њено скретање код Бабије, ту је искористила и једну стару тектонску пукотину. Уливала се најпре у елбасанско плиоценско језеро. Њен развитак је био под утицајем спуштања елбасанског басена и издизања области Средње Арбаније. Говори такође и о интересантном приближавању Шкумбе и Деволу у ЈЗ. делу елбасанског басена. Закључује да се овде најпре Девולי уливао у елбасанско језеро па је доцније каптиран једном притоком Семенија. По том се Шкумба уливала у Девולי, док и њу није каптирала једна река, која је долазила од мора (153).

Девולי има композитну долину. Горњи део генетски припада басену Горице. Све десне притоке Деволу источно од Малика каптирала је река Бистрица, па прориче да та судбина чека и сам Девולי у скором времену. Једним делом Девולי је овде наследио и долину старе понтиске реке. Чак и део западно од Малика је припадао овом басену, јер је доцније каптиран од доњег деволијевог тока. Ту је створена клисура, по којој се цео овај део Деволу назива Грика (арбанашки значи клисура). То закључује по инверсном рељефу у овом делу. Ово пробијање је постдилувијално. О историји доњег дела Деволу око елбасанског басена је напред речено.

Буркар описује даље и поједине природне јединице у испитиваној области. Најпре описује поједине језерске басене. У горичком код Аларупе на висини од 990 м. нашао је плиоценске плаве глине, на основу којих закључује да је постојале веза између овог и Охридског Језера (174—189). Затим износи да у горичком басену постоје језерске терасе на 940—960 м. и на 1040—1060 м. последња је у висини преседлине Ђафа Кјарит. Највиша тераса од 1140 м. се продужује и у басен Колоње. А у овоме поред те постоји још и тераса од 1200 метара. На ободу биклишке равнице констатовао је језерске терасе од 970 и 1000 м., које стоје у вези са десаретским (185). У охридском басену налази терасу од 1040—1060 м. затим локалну охридску од 770 м. Мисли да се у охридском басену и данас спушта западна обала. То закључује по томе што је вода Охридског Језера потопила друм Струга—Подградац, затим један врт који је подигнут 1918. год. А у 1919—1920. год. да се између Пишкупати и Лина попео ниво језера за 50 см. Ово по његовом мишљењу не може доћи од загађивања Дрима

или одчепљивања понора Завира у Преспанском Језеру, јер није могао констатовати, да је вода и најмање потопила источну обалу (190). Буркар даље мисли да вода у изворима села Салтика код Св. Наума није пореклом из Преспанског Језера, јер ове изворе од језера одваја серпентинска маса (204) (?). Врела код Пишкупје, Мачуришта и Вендрока, која отичу Деволу, храни подземна вода Галичице и Сухе Горе. Делови Преспанског Језера, Пустец и Мала Преспа су остаци од потопљене долине старе понтиске реке (205).

По том Буркар описује пешчарске (терцијерне) области Морову, Гору и Мокру. А даље, високу област Средње Арбаније, која је представљена високим пинеплемом,¹ са кога се дижу само поједини врхови са глацијалним траговима и који је испросецан дубоким долинама. Ову област даље дели на мање целине: Високу Колоњу, Опари, Лењу, Метсу и још једну мању целину: М. Врзедес, Турије и М. Полизит.

У флористичком погледу Буркар издваја ове вегетацијске зоне: од 600—1000 м. зона равнице; од 1000—1200 м. зона храста; од 1200 до 1400 м. горња зона храста; од 1400—1800 м. зона букве; од 1800 до 2000 м. зона јеле; од 2000—2200 м. *Pinus montana* и од 2200—2400 м. зона *Juniperus nana*.

Затим Буркар даје кратак антропогеографски преглед области. У етничком погледу област је насељена првенствено Арнаутима (122.331 становника. На њих пада 82.245 муслиманских и 35.349 православних Арнаута), затим долазе „Македонски Бугари“ (194 ст.), Цинцари (2797 стан.), номадски Цигани (око 500) и странци (Срби, Грци и Французи 16 ст.). Арнаути говоре тосканским дијалектом. У селима жупе Опари антрополошки се разликују од осталих, више су плави. Мисли да су од „бугарске инвазије“, тим пре што Музакијева кроника помиње ова села као словенска (273 ст.). У Арнауте је убројао и малоазијске Турке и босанске мухаџире. (?!)

„Македонски Бугари“ су у селима Дреново и Бобошница, који се све више поарбанашавају. Становнике словенских села у Сухој Гори и око Преспе назива „Македонским Словенима“, али на страни 278 и њих убраја у Бугаре. Налази неку разлику у дијалекту код ових и првих, али не износи у чему је та разлика. У опште ништа не каже на основу чега је дошао до уверења да су ово Бугари.

Села у језерским басенима су по ободу на планинама и језерским терасама, у равници око манастира и текија и чифлуци. У пешчарској и флишној области села су јако разбијена. У кречњачкој и серпентинској области везана су за контакт кречњака и серпентина и јако су разбијена. У искључиво кречњачким областима везана су за линију између речних плавина и кречњачких одсека. Већи део села је слободан, мањи део је чифлучки; и то су поглавито словенска. Куће су већином камене. Од цигаља су већином у словенским селима. По типу разликује: македонску кућу, камену тосканску кућу са верандом, кулу и прелазни тип. Затим говори о ношњи, привреди и религији и на крају прилаже статистичке таблице у којима износи податке посебице за свако село са потребним напоменама.

П. С. Јовановић.

¹ Под пинеплемом подразумева само морфолошки не и генетски појав, јер каже у notiци да то може бити и абразиона површ (с. 234).